

מנהגים שלא לאכול מצה שרויה וקטניות בפסח
ר' אריה ליבוביץ

I. Gebrucks.

A. The halacha.

1. The source in gemara. גמרא פסחים דף מא. ורש"י שם - you can fulfill the mitzvah of מצה אכילת with soaked matzah.
2. The psak halacha. שולחן ערוך סימן תס"א סעיף ד' ומשנה ברורה שם - it is permissible but only b'dieved. If really b'dieved even soaking in fruit juice is okay.

B. The source for the custom.

1. Basic reason - maybe some pockets of flour remain - בית יוסף סימן תס"א, שו"ע - הרב בשו"ת סימן ו'
2. כנסת הגדולה - story of woman who made a mistake about matzoh meal.
3. שיטת הראב"ן - people misunderstood their parents custom.
4. גליוני הש"ס פסחים דף מ: - Rashi explains that they were careful about soaked matzah in front of uneducated slaves.

C. Why many rejected the custom.

1. our matzos are very thin - שערי תשובה סימן תס"ק י' -
2. מעשה רב סימן קפ"ז - the flour was already baked.

D. When does the custom not apply?

1. last day of Pesach - שו"ע הרב - we are lenient in the interest of simchas Yom Tov. דרך פקודין מצוה י"ב explains the value of differentiating between custom and law.
2. Fruit Juice - מעיקר הדין it isn't מחמץ (as Rama allows it for the old and infirm) so some are lenient, others are machmir even here.
3. Brisker chumra - only observe this for the first day of Pesach because of חשש מצה עשירה.

E. Utensils used for gebrucks.

1. Stringent approach (דרכי חיים ושלום תקע"ב) - it is based on a חשש חמץ so even the utensils are אסור.
2. Lenient approach - רדב"ז ח"ג סימן רצ"ו based on שערים מצוינים בהלכה קל"ג:ו' and מגן אברהם סוף סימן תפ"ט (מיוסד על תשובת הרמ"א).
3. Compromise approach - use the keilim from the last day for the next year - based on שו"ת רע"א סימן כו (לענין משהו חמץ).

F. Changing one's custom.

1. Rav Ovadia יחזק דעת א"כ - depends on what you thought when you started.
2. Rav Moshe אגרות משה אור"ח ג' ס"ד - depends on whether it was your custom

or communal custom and whether it was your father's custom or not.

II. Kitniyos.

A. The halacha. שו"ע תנ"ג סעיף א ומשנה ברורה שם

1. Sefardim - can eat kitniyos.
2. Ashkenazim - cannot despite the objections of מור וקציעה.

B. The source of the custom.

1. Smak (quoted by Mordechai - cited in משנה ברורה סק"ו) - some foods can be made from either grains or קטניות so we try to avoid confusing them.
2. בית יוסף סימן תנ"ג (הובא במשנה ברורה סק"ו) - they often get mixed together.
3. באור הלכה שם בשם רבינו מנוח - it sometimes resembles grains.

C. Limitations on the custom.

1. permitted to own and get benefit from.
2. Liquids and derivatives. מנחת יצחק, מלמד להועיל. Rav Kook was matir but must have prohibited.
3. illness - permissible
4. bitul - nullified in majority - soda only changes to sugar for Pesach because אין מבטלין איסור לכתחילה.

D. What is kitniyos? אגרות משה ג"ס"ג

1. coffee, tea, potatoes?

E. Ashkenazi married to sefardi.

1. Rav Moshe אגרות מ"א:קנח - must do as her husband
2. Rav Shlomo Zalman - if husband doesn't care she can keep her custom.

1 - תלמוד בבלי מסכת פסחים דף מא עמוד א

דתניא: יוצאין ברקיק השרוי, ובמבושל שלא נימוח, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: יוצאין ברקיק השרוי, אבל לא במבושל, אף על פי שלא נימוח

2 - רש"י מסכת פסחים דף מא עמוד א

יוצאין - ידי חובת מצה ברקיק השרוי בתבשיל לאחר אפייתו, ואף על פי שמתמסמס - לחם הוא, כל זמן שהוא קיים, שלא נימוח לגמרי, וכן במבושל.

אבל לא במבושל - דלאו לחם קרינא ביה, ואף על פי שכבר נאפה בתנור - הואיל וחזר ובישלו - ביטלו מתורת לחם.

3 - שולחן ערוך אורח חיים סימן תסא סעיף ד

יוצא אדם במצה שרויה והוא שלא נימוחה; אבל אם בשלה, אינו יוצא בה.

4 - משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן תסא סעיף ד

יוצא אדם וכו' - היינו דיעבד. ולזקן ולחולה שקשה לו לאכול מצה יבשה מותר אפילו לכתחלה לשרות המצה במים אך צריך לזהר שלא יהיה שרוי מעל"ע דכבוש כמבושל:

אחן שרויה - במים ואם מותר לשרותה בשאר משקין ומי פירות או במרק יש דעות בין הפוסקים י"א דאסור לפי שהן מפיגין את טעם המצה שנותנין בה טעם שלהן וי"א דוקא ע"י בישול מפיג טעם מצה ולא ע"י שריה וע"כ זקן או חולה שא"א לו לאכול מצה השרויה במים מותר לו לשרותה בין או בשאר משקין אבל שאר כל אדם שאכל מצה השרויה בשאר משקין חוץ ממים לא יצא י"ח וצריך לחזור ולאכול מצה אחרת בין הכזית של ברכת מצה בין הכזית של אפיקומן. וכו"ז דוקא כששורה את המצה בהן אבל להטביל אותה בהן כתב רבינו מנוח בפשיטות דשרי דבזה לא נתבטל טעם מצה. ודע עוד דמה דמקילין בשרויה במים דוקא כששורה כזית שלם ביחד אבל אם ישרה פרוסות פחותות מכזית אינו יוצא בהן י"ח אם נישרו כ"כ עד שנתלבנו המים מחמתן שכבר נתבטלו מתורת לחם עי"ז כן כתב המ"א בסימן קס"ח סק"ל ועי"ש במ"ב ס"ק ס"ג דביררנו שם דאם שורה אותן זמן מועט ולא נתלבן המים עי"ז אפילו הם פחותות מכזית לא אבד מהן שם לחם:

5 - בית יוסף אורח חיים סימן תסא

כתב המרדכי בפרק אלו עוברין (סוס"י תקצו) והגהות מיימון בפרק ה' (אות ש) בשם הרמב"ם (ס"ל רפ"א) צריך לזהר לאחר שאופין המצות שלא יתנום במפה או בכלי שיש בו קמח שמא ידבק הקמח במצה ואחר כך ישרה המצה במרק עם הקמח שעליה ויבוא לידי חימוץ: כתוב בתרומת הדשן (ח"א ס"ל קכז) מצה שנתכפלה בתנור באפייתה אם הוא בתוך הפסח אסרינן לכל המצות כולם אפילו אם אינן דבוקות אלא כל שהוא דחמץ בפסח במשהו (עי' ס"ל תמוז קפ"ט) וכן נהג אחד מהגדולים ונראה דטעמו היה משום דחיישנין שמא לא היה חום האש יכול לשלוט בין הדביקות בכח לאפות מיד ואדהכי נתחממה בתנור אך בערב פסח אם הדביקות כ"כ מועט שיש במצה כולה ששים כנגד מקום הדבק פורסין מקום הדבק ושאר המצה מותר דחמץ בערב פסח בששים (עי' שם) עכ"ל. ומה שכתב אם הוא בתוך הפסח אסרינן לכל המצות כולם נראה דהיינו לומר דאסר לאותה מצה כולה לבד דאילו לשאר מצות אין טעם בדבר דאפילו מצה שנאפית עם חמץ ממש נתבאר בסמוך (לעיל ד"ה מצה) דשרי היכא דלא נגע כל שכן הכא שאין חימוץ זה ברור ולא ראינו מי שחשש לו אלא הוא דאפשר דאפילו המצה עצמה מותרת אחר שיסיר הכפל וכן נראה לדעת הרא"ש (שם) בחיטה שנמצאת במצה אפויה וכמו שיתבאר בסימן תס"ז (ר"ט):

6 - כנסת הגדולה סימן תס"א

(י"ט) ז"ל כה"ג (ס' תס"א בבית יוסף ד"ה אנו) אמר המאסף שמעתי כימי ילדותי שפעם אחת אשת חבר הייתה מטגנת דגים בשמן במחבת והמנהג כשטוגנין דגים טחים אותם בקמח שלא ידבקו במחבת ולפי שבפסח אין יכולין לעשות

כן לקחה האשה הנזכרת מצה אפויה ושחן אותה עד אשר דק הדק הטב ונעשית כקמח והטיח בה את הדגים ובעת ובעונה ההיא נכנסה השכנה וראתה לאשה הנזכרת שהיתה מטחת הדגים באותה הקמח וחשבה שהיתה קמח ממש למחר הביאו לה דגים לטגן וטחה אותם בקמח ממש ביני וביני נכנס בעלה וראה את אשתו שהיתה טוחה הדגים בקמח ויגער בה אף היא חשיב אמריה כזאת וכזאת עשתה אשת החכם אחמול ומה תצעק אלי ויחרד הבעל חרדה גדולה וירץ אל בית החכם ושאל לאשת החכם אם כנים הדברים שאמרה לו אשתו ותאמר לו חס ושלום מצה אפויה הייתה ונשמעו הדברים לחכמי העיר גזרו שלא יעשו עוד כן מפני מראית העין וכך הוא המנהג עד היום הזה שאין עושין דבר זה

7 - גליוני הש"ס פסחים דף מ:

שם ב' בחסיסו. כיצ"ס מלה אפ"ו שטומאין אזהה ומבשלין
אזהה במים ומוללין בה אה הקדירות. רי"ף וכן פי'
בס' הפרוס לרש"י ס"י קכ"ח ומכאן סמך לתומרה הנהגים ממלה
שרוי קשרי הקפיד רבא על מה שהתירו ק' פטי בדוכהא דשכיחי
עבדי ופירש"י מפאת שמוללין באיסורין ובטומיניו בדורות הללו
לא ידעו אס טובים אהמו מעבדים הגרועים שלהם וכיוצא בזה
בינה ו' אי דיה והאידנה דשלח ר"מ לבני מלארין בני בשכר איין
בני תורה ואהס בני תורה ועוד דהא רק איכא דאמרי דרבא
גופא אחי כו' ומוכת דלליק אף דמחירין זה לעלמא מעיקר הלכה
מיג ממדת חסידות יש להחמיר על עלמו וע"כ האמוראים לעמון
לא היו עושין כן

8 - שו"ע הרב בשו"ת סימן ו'

גלילי ידיו הבהורות ואה כל אשר בה ראימי וקרימי ובאחי בקנרה לאמר עם הספר אודות איסור צישול מנה שנתפררה.
באמת כי גם שאינו איסור גמור וברור מדינא מ"מ המחמיר תצא עליו צרכה ואינו מן המחמיהין לאמר כי היא תומרה
בלא טעם אלא טעמא רבא איכא במלחא ליהרר מחשש איסור דאורייתא לפי דעת סמ"ק ורבינו ירוחם הוצאו צ"י ס"י מס"א
וכן פסק הפרי חדש שס (ס"ב) בקמח שנקלה דחיישינן שמא לא בשול שפיר. והנה עיינו רואות בהרבה מנות שיש עליהם
מעט קמח אחר אפייה וזה בא ממחמת שהיתה עיסה קשה ולא נילושה יפה יפה ומ"ש צט"ו (סוף) ס"י מג"ע דדיעבד שרי
היינו המנות לחודייהו אבל לשום במרק מסתפק המג"א ס"י מס"ג אפילו דדיעבד ואף דמסיק להחמיר משום הפסקת
המנה בין הקמח והאור והכא לא שייך האי טעמא בקמח שעל גבי המנה היינו לפי דעת רש"י והרמב"ם שס צמג"א אבל לפי
דעת הפרי חדש שפסק כסמ"ק ורבינו ירוחם בקמח שעל גבי המנה נמי איכא למיחש אפילו דדיעבד ואף שהפרי חדש ס"ל
לחלק בין קמח הרבה למעט שעל פני העוגה וחולק על הרשד"ם דלא סבירא ליה חילוק זה פשיטא שהמחמיר בהרשד"ם מנה
עליו צרכה דהא גם המג"א לא ס"ל חילוק זה דלא נסתפק אלא דדיעבד אבל לכתחלה מודה לאסור אפילו בקמח מעט שצמנה
ליתן במרק לפי דעת סמ"ק ורבינו ירוחם. ומ"ש המג"א סוף ס"י תנ"ט ועוד דהא נקלה כו' הוא לפי דעת רש"י והרמב"ם
ואף שבין להמג"א ובין להפרי חדש יש להקל מ"מ כיון שהקולות הן מבי טעמים חלוקים איין מאטרפין דאורייתא כמ"ש
הש"ך ס"י רמ"ב וכל שכן בפסח ואף דהמג"א והפרי חדש מיירי בקמח ממש שמערבים בידים מ"מ כיון שעיינו רואות
מנות הרבה שנתנו בהם קמח מעט נראה לעין אחר האפייה אי אפשר להכחיש החוש ומה שלא הזכירו זה הפוסקים היינו
משום שזה אינו מנאי כלל אלא בעיסה קשה שלא נילושה יפה ובדורות הראשונים היו שוהין הרבה בלישה וגלגול עד שהיה
נילוש יפה עד שמקרוז זה עשרים שנה או יותר נתפשטה והירות זו בישראל קדושים למהר מאד מאד בלישה ואין לשין יפה
יפה ולכן נמצא קמח מעט צמנות של עיסה קשה כנראה בחוש למדקדקים צאמם. והנה משהו קמח צעין שעל פני המנה
למעלה שמחמתן במרק כשמפריים אה המנה לתוך המרק כנהוג בשעת יש בזה חשש איסור דאורייתא כי אין כאן מערובת
כלל אבל צמנה טחונה שעושים ממנה עגולים יש לדון בזה דין מערובת ומלוי באשלי רבצי מחלוקת הפוסקים צו"ד ס"י
ק"ד גבי מערובת יבש בלה ע"ש צפרי חדש. ומגודל טרדתי לא אוכל להאריך בזה ומ"מ אין למחות צמון עם המקילים כיון
שיש להם על מה שימנכו והעיקר ע"ד רש"י והרמב"ם אבל לפי מ"ש האר"ז"ל להחמיר כל החומרות בפסח פשיטא שיש
להחמיר בהרשד"ם שצפרי חדש ומ"מ צו"ט האחרון המקל משום שמתח יו"ט לא הפסיד וצמי פירות פשיטא דאין להחמיר
כלל כל הפסח.

9 - שו"ת שאילת יעבץ חלק ב סימן סה

וסוף דבריו שמפני חשש רחוק כי האי אין למנוע שמחת ל"ט והביא ראייה מדברי אביו הגאון זצ"ל ע"ד מצה שרויה שהמתחסדים פורשים מהם והוא ז"ל סתור כל דברי המחמירין. וסוף דבריו עולה כה"ג. ואמר לנו אדמו"ר הה"ג נר"ז שהוט צוקר הנקח מגוי הדר בשכונתו הוא כשר יותר מכל מצות שלנו והלואי שכזית אפיקומן שאכלנו. יהי כ"כ בהכשר ע"כ דברי פי חכם חן. ובאמת אין הדעת סובלת כל החומרות המתחדשים בכל יום. ועכשי באה שערורי' ששמן זית אינו מן המובחר לאכלו בפסח ומימי לא שמעתי ולא ראיתי שנוהרין בכך. אך לקחו תמיד מחבת מלאה ובכלי מוכשר ל"ט ותו לא מידי ואני טרוד מאד עם כלי ביתי לפנותם ולשלחם לק"ק הלבשרטט אשר דעתי לנסוע עם כל בני ביתי ה"י בשבוע הבע"ל בעזה"י ושבתי בבית ה' לא"י. ובוזה יתענג על רוב שלום וטוב כעתירת נפש אוהבו תלמידו הנכנע ד"ש בכל לב. הק' יעקב הכהן.

10 - שו"ת יחוה דעת חלק א סימן כא

שאלה: האם יש יסוד למנהג שנוהגים מקצת חסידים ואנשי מעשה שלא לשרות את המצה במים בכל ימי הפסח, והאם רשאים לבטל מנהגם בזה?

תשובה: רבינו אליעזר בר נתן, הראב"ן, בפסחים (דף לט ע"א) כתב, שמצה אפוייה מותר לבשלה ולשרותה, שאינה באה לידי חימוץ לאחר שנאפית, ויש שאינם רוצים לשרות המצה במרק בליל הסדר, כי ראו את אבותיהם שעשו כן, וכסבורים שהוא משום שלא תחמיץ, ואינו כן, שלא נהגו להמנע מלשרות המצה במרק אלא כדי שיהיה טעם מצה בפיהם כל לילה הראשון של פסח, (כמ"ש בברכות לח ע"ב) עד כאן. אולם הגאון רבי שניאור זלמן מלאדי בתשובה שבסוף חלק ה' מהשלחן ערוך שלו, (סי' ו'), הזכיר חומרא זו, שנוהגים שלא לשרות המצה בפסח, ונתן טעם, שהוא מפני פיזור קמח על גבי המצה, במקום שהקמח והמצה סמוכים זה לזה. וכן יש לחוש למצה שלא נאפית יפה מחמת רוב המהירות, ונשאר באמצעיתה קמח, וכששורים אותה במים באה לידי חימוץ עד כאן. אולם הגאון יעב"ץ בתשובה (חלק ב' סי' ס"ה), הביא בשם מר אביו הגאון החכם צבי שסתור כל נימוקי המחמירים בזה, והעלה שמותר לשרות המצה בפסח. וכן הגאון רבי אליהו מוילנא הורה הלכה למעשה לבשל מצה בפסח, ולעשות ממנה כופתאות, כי אפילו אם נחוש שמא נשאר קמח בתוך המצה, כל שהיה בתוך תנור חם אינו מחמיץ, וכן מבואר במעשה רב (אות קפ"ג). וכן נהג להקל גם הגאון בעל חתם סופר, וכמו שהעיד בשו"ת הגאון רבי שמעון גרינפלד (חלק א סי' כ"ו). וכן עיקר להלכה ולמעשה להתיר בזה.

11 - שערי תשובה אורח חיים סימן תס

פאנדר"ש - עבה"ט והרשד"ם ס"ק כ"ו כתב שנוהגים העולם לעשות סופגנין ממצה אפוייה וע' בכנה"ג שכתב שגזרו בטיגון משום שאשה אחת טענתה לפי שראתה לאשת חבר שלקחה קמח ממצה אפוייה והיא סברה שהוא קמח סתם ועשתה כן וה"ה לפת כיסונין שקורין פטשלי" אבל סופגנין שדרכם לעשות טפי בפסח לא טעו ע"ש וע' לקמן סי' תס"ג סק"ד, ובפר"ח חלק בזה וכתב שאין אנו לגזור גזירות מדעותינו וכן במדינתנו אין חוששין לזה שכל אשה יודעת שהקמח שמשותמשין בו בפסח היא ממצה אפוייה וכתוש' או טחינה רק שיש אנשי מעשה שמחמירין על עצמם ואין אוכלים שום מצה שרויה או מבושלת במים שחוששין שמא נשאר בה מעט קמח שלא נילוש ויתחמץ עכשיו ע"י השר' או הבישול כדלקמן סי' תס"ג שכתב המג"א דלא מהני בזה מה שנקלה באו' דהמצה מפסקת בין האור ובין הקמח, ואמנם לעיל סי' תנ"ט ס"ק י"ו משמע דלא ברירה ליה שהרי שם כתב שהקמח נקלה באור ומכל מקום גם שם כתב לענין אם הוסיף קמח ישמור המצות שלא יתנם תוך דבר לח ועיין שם שכתב בשם מהר"ו דמשמע דס"ל שאין העיסה נאפה יפה מפני הפסקת הקמח ועיין לקמן סי' ת"ס ולפי זה אם היינו חוששין שמא הקמח לא נילוש יפה היה החשש במצה עצמה, אך לפי מ"ש לקמן סי' י"א בשם המג"א וחק יעקב דבורעונים בדיעבד שרי אם כן פשיטא דקמח לזרעונים דמי ועכ"פ נראה דאף המחמיר מהאי טעמא א"צ להחמיר שלא לטבל מצה אפוי' במים או במשקה אם נותן מיד לתוך פיו דפשיטא דאין בזה שיעור להחמיץ כלל וכן מבואר מדברי מג"א לקמן סי' תס"ו ע"ש ומכ"ש לטבל בתוך יין שהוא מי פירות עיין לקמן סי' תס"ב לענין יין צמוקים ועיין שם לענין מי דבש שמשתפק המג"א אם דינו כמי פירות ושם כתבתי דלפי דברי המ"א יש להסתפק גם ברוטב אחר שנצטמק הבשר בתוכו היטב וקלט טעם הבשר וכן בבארש"ט העשוי מלפת שקורין בורקי"ס אם נתמד הרבה והוא בלי תערובות מים כלל ולפי"ז יש מקום קולא גם להמחמירין לחוש שמא יש קמח בהם דברוטב י"ל דמי פירות היא אך הח"צ חלק אף ביין צמוקים וס"ל דלא חי מ"פ וא"כ מכ"ש במעד ורוטב ובארש"ט שאין לחשבו מ"פ ועיין מ"ש שם

ומ"מ קמח מצה אפוי' לעשות מיני טוגין בשומין לבד שקורין חרעמזלין ודאי דשרי דשומן ודאי מ"פ הוא כמבואר לקמן סי' תס"ב: והרב' מקילין בכל ענין וס"ל שאין לחוש לזה רק בתוספות קמח באמצע הלישה הא לא"ה לא חיישינן כלל שמא נשאר קמח שלא נילוש דאחזוקי איסורא לא מחזקינן, וגם נראה שהתחלת חומר זה יצא ממה שהיו נוהגין מקדם לעשות על פסח מצות עבות הרבה אף שלא היה כשיעור טפח מכל מקום היו עבות הרב' ומהם היו עושים הקמח לפסח ע"י גרירה בר"ב אייז"ן: והוא מלתא דשכיחא טובא שימצאו מהם מה שלא נאפה יפה באמצע כפי הצורך וגם ע"י שהעוזרים בעריכה אין הידים עסקניות כ"כ בעיסה שבקל גומרים מלאכת' שוה' לפעמים כמה מצות על השלחן בלא עסק טרם נתינה לתנור כידוע ולכן החלו אנשים יראי ה' לפרוש מלאכול מה שנעשו מקמח מצה אפוי', ובאמת שראוי לכל מורה בעירו להשגיח ע"ז על מעשה אפוי' כשאופים המצות העבות להזהירם מאד על ככה שאפשר שיבואו לידי חשש חימוץ גמור, אבל האידנא איתכשר דרא ורובא דאינשי אין אופין מצות עבות כלל רק ריקקים דקים והקמח נעשה על ידי שמייבשים אותם בתנור ואחר כך טחנו ברחיים או דכו במדוכה ואזדו להו החששות הללו אם לא נחוש להו שמא נשאר קמח בשעת לישה בתוך העיסה לזה לא חשו מטעמא דכתיבנא הג"ה אף לפי החשש שמא נשאר קמח מעט בשעת לישה נראה דטפי יש להקל במצה כתוושה וטחונ' עד אשר דק ממצה שרוי' או מבושלת במים כמות שהוא דשם י"ל דהמעט הקמח הוא במקום אחד וכשבא עליו מים הוא מתחמץ במקומו משא"כ כשמחזירה למכתשת ושוחקה הדק היטב עד אשר דק בלי ספק שכיון שכותשין הרבה יחד אם המצא ימצא באחת מעט קמח ע"י הכתישה נעשה כאבק דק פורח ונבלל מאוד עד שבדאי לא ימצא קורט מהקמח במקום אחד שיהא נופל לומר עליו שם חימוץ כלל וכה"ג כ' בדבר שמואל סי' שמ"א במצות שהניחו אותם בבית שמרקדים שם הקמח ונתמלאו מאבק הקמח לענין אם ליתן אותם במים או במרק ש"ל שאותו הקמח אינו בא לכלל חימוץ מחמת שיעורו שנבלל ונהפך למים כנראה לפעמים, ונראה דבזה הדבר ברור שאף אם היה נשאר בשעת לישה קורט של קמח בעין הוא מתפרק על הטחינה והכתישה ומתחלק לגרגרים דקים מן הדקים ומתערב בתוך שיעור רב קמח כתוש ממצה אפוי' והוא אחד מני אלף והדבר ברור, ונראה בחוש ששנים או שלשה גרגרים דקים מהקמח או אפילו יותר מעט אינה כלל בכלל גדר חימוץ, ואף על גב דקפדינן על חימוץ בחטה שנמצאת במים אפ"י אם היא חטה קטנה או חצי חטה שאני התם שחלקי הפירורין הם דבוקים בטבע ואפשר שיקבלו טעם חימוץ משא"כ גרגירי קמח המפוזרים והמפוררים אחת הנה ואחת הנה הדעת נותנ' דבטילי לגמרי ואין בו כדי להחמץ כלל והוא ברור לפענ"ד שבמצה אפוי' וכתוושה הנעשה ממצות שעושינן ריקקים דקים אין לחוש בהם כמו שאין חוששין לאכול המצה עצמה ואין חוששין לה שמא יש בתוכה מה שלא נאפה יפה ונתחמץ ממילא דגם לשמא נשאר קמח אין לחוש מטעמא דכתיבנא, אך רבים ושלמים שאוכלים ממצה שרויה ומבושלת אע"פ שאינה כתוושה וטחונה, וע"כ דטעמייהו כמש"ל דלא מחזקינן איסורא שמא יש קמח בעין שנשאר בשעת לישה רק היכא שהוסיף מים והוסיף קמחא באמצע הלישה אבל בסתמא לא חיישינן ויש להם שיסמוכו על עמוד העולם הגאון חכם צבי ז"ל כאשר העיד עליו בנו הגאון ז"ל בשאלת יעב"ץ ח"ב סי' ס"ה שכתב על דבר אחד שהחמיר שלא לשתות אפ"י עם קוסטיין צוקיר וגער בו שמפני חשש רחוק כי האי אין למנוע משמחת יו"ט והביא לו ראיה מדברי אביו ז"ל ע"ד מצה שרויה שהחמירים פורשים מהם והוא ז"ל סתר כל דבריהם וסוף דבריו עול' כה"ג כו' ר"ל שג"כ אמר שאין למנוע משום שמחת יו"ט עכ"ל וכן כתב הגאון ז"ל בספר מור וקציעה סי' זה דפאנדי"ש היינו מוליית"א כפשטידא שעושינן מקמח ואפילו לשה במי פירות אבל העשויה ממצה טחונה ודאי שריא אפילו נילוש במים אע"ג דיש מחמירין לית דחש להא וראינו מחסידי עולם שאכלוהו עכ"ל ומ"מ הרוצה לקדש עצמו במותר לו שלא לאכול מצה שרוי' או מבושלת אפילו טחונה וכתוושה אין מזניחין אותו כמש"ל סי' תנ"ג משו"ת דברי יוסף שאותם שנהגו לאכול מצה של כל הפסח מחטים שמורים משעת קצירה אין בזה לא משום יוהר"א ולא משום מחלוקת ולא משום לא לתגודון עכ"ה, ומי שרוצה לנהוג שלא לאכול מצה שרוי' ומבושלת יש לעשות כמש"ל שיתנ' בפירוש שאינו מקבל עליו שיעשה כן תדיר ואין בדעתו לנהוג כן רק באותו פעם או פעמים שירצה ולא לעולם עיין סי' רי"ב מיהו נראה דגם בזה בהתרה דחרטה סגי לי כמש"ל סי' תנ"ג ואפשר דבזה א"צ התר' דדוקא התם כיון שהיה נוהג לחזור אחר קמח שמור משעת קצירה הו"ל כפי' שאינו אוכל מצות מקמח אחר מחששת שמא נפלו מים עליהם אחר קצירה משא"כ בזה אם לא אמר בפ"י שמקבל עליו שלא לאכול רק שעושה כן שאינו אוכל המצה שרויה ומבושלת אין סתמא כפירושו ואין כאן אומדנא דמוכח שאוסר על עצמו לאכול כשהוא שרוי' אף שהיה בלבו שעושה כן משום חומרא מ"מ קבלה בלב בלחוד אין עליו דין נדר עד שיוציא בשפתיו כמבואר ביו"ד סי' ר"ע ע"ש, ולא מהני קבל' בלב רק בנדר תענית בשעת מנחה ומכ"ש בזה שמה שגומר בלבו משום חומרא אין לתת עליו שם שנהג בחומרא זו לו' שיהא צריך להחמיר להבא אם לא כשאומר בפירוש שכוונתו דעתו לנהוג חומרא זו צריך התרה וע"ד שנתבאר בס' רכ"ח וקצרת' וממה דכתיבנא מבואר דבין המחמירין ובין המקילין אלו ואלו עושים כוונים לשמים אילו דעתם לפרוש משימצא דשימצא חימצא ובר חימצא בכדי להזהר מחמץ כל שהוא בכל חומר האפשר, ואלו משום מניעת

שמחת יו"ט שלא ערב להם לחם מצה חריבה ובפרט למי שקשה לו הלעיסה ויש שמחמירין ביותר שאין אוכלים מצה כלל אחר ליל הראשון רק אוכלים למעדנים מיני תבשילין והרבה נמנעים לעשות כן משום שמחת יו"ט כי פתא סעדה דלבה ועל אילו ועל אילו שלבם לשמים קורא אני ועמד כולם צדיקים:

12 - שולחן ערוך אורח חיים סימן תסב סעיף א,ב,ד

מי פירות בלא מים אין מחמיצין כלל. ומוותר לאכול בפסח מצה שנלושה במי פירות אפילו שהתה כל היום, אבל אין יוצא בה ידי חובתו מפני שהיא מצה עשירה וקרא כתיב לחם עוני. מי פירות עם מים ממהרים להחמיץ יותר משאר עיסה הילכך אין ללוש בהם; ואם לש בהם, יאפה מיד. מי בצים ושאר משקים, כולם הווי בכלל מי פירות. הגה: ובמדינות אלו אין נוהגין ללוש במי פירות, ואפילו לקטוף המצות אין נוהגין רק לאחר אפייתן בעדן חמין, ואין לשטת אם לא בשעת הדחק לצרכי חולה או זקן הצריך לזה.

13 - שו"ת רדב"ז חלק ד סימן רצו

שאלה שאלת ממני ידידי אודיעך דעתי במה שהחמירו קצת החכמים שלא לאכול משחיטת מקצת שוחטי הקהל יצ"ו מפני שאינם נוהרים או מפני שיצאת טרפה מתחת ידם וכשמזמן אותם אחד מבעלי בתים חוששין אפילו לגיעולי הכלים ומגעילים אותם אם מחויבי הם אפ"ל לפי דעתם או לא: תשובה על ענין החומרא בעצמה שהחמירו לא ראיתי לדבר כיון שלא שאלת עליה אבל מה ששאלת נראה לעניות דעתי שלא היה להם לחוש לגיעולי הכלים אפ"ל לפי שטתם מכמה טעמים. חדא דאפ"ל לפי דעתם רוב טבחי העיר כשרין הם והם לא הלכו למקום קביעותן וכל דפריש מרובא פריש. ותו דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם. ותו דאפילו מאותו שיצאת נבלה מתחת ידו לדעתם מותרים לאכול משחיטתו שאם באותו הפעם לא שחט יפה בפעמים אחרות שחט יפה כיון שהוא בקי. וכן כתב הר"י קולון ז"ל בשורש ל"ג שהעד שראה שיצאת נבלה מתחת ידו מותר לאכול משחיטתו מהטעם שכתבתי. ותו דטעמו ולא ממשו קי"ל שהוא מדרבנן. ותו דסתם כלים לאו בני יומן ניהו ונותן טעם לפגם הוא. ותו דרוב הפעמים יש בתבשיל יותר מששים מכדי פליטה ואפילו לדעת המחמיר דבעינן כדי לבטל כל הכלי משום דלא ידעינן כמה פלט הכלי לדעתי לא החמירו כולי האי אלא באיסורי ודאי ולא בספק איסור. ועוד יש לומר בזה משום לא ישנה אדם מפני המחלוקת. ... וכתבתי לך זה כדי שתבין שהדברים שאדם מחמיר על עצמו ואחרים נהגו בו היתר ואין איסורו מבורר אין עלינו לשנות מנהגם. וכל שכן שלא להגעיל כלים ולעשות אותם כעמי הארצות אלא [אם] עכ"פ ירצה להחמיר על עצמו אפ"ל בכיוצא בזה יכבד וישב בביתו שגורם למחלוקת גדולה ולשנאת חנם ולחילול השם בר מינן והאל הטוב יכפר בעד אמן. והנלע"ד כתבתי:

14 - מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים סימן תפט סעיף י

אסור לאכול חדש - ועב"ד סי' רצ"ג שכ' רמ"א היתר לחדש ובשל"ה כתב שזה אין שייך במדינת פולין שרוב התבואה וכמעט כולם נורעים אחר הפסח וגם אין מביאין שם תבואות ממדינות אחרות, מיהו זה דוק' בשעורלי ושברלת שועל וכוסמין אבל חטים ושופין רובא דרובא נורעים בחשון ולכן אין שייך בהם חדש וע"ש בש"כ שכ' היתר שכר הנעש' מחדש וכתוב בתשו' רמ"א דאף הנוהר מחדש א"צ לחוש לפליטת הכלים דהא כל חדש בזמן הזה אינו אלא ספיקא דרבנן דהא אפ"ל אם היה ודאי איסור היה בטל ברוב מדאורייתא כ"ש חדש שאינו אלא חומרא בעלמא דהא כ' מהרא"י דאין לדרוש ברבים לאסרו משום דאזלי בתר רוב דגן שבא מן הישן לכן נ"ל דליכא למיחש כולי האי לפליטת הכלי עכ"ל,

14א - שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורה קמא סימן כו

מ"ש מעכ"ת נ"ל דהקדירות מותרים בפסח האחר דלגבי איסור משוה סמכין על הגאון חכ"צ דאחר יב"ח = ל"ב חודש = הוי עפרא, הא מ"מ אם אירע זה בסוף ימי פסח יהיה הקדירות אסורים בפסח הבא תחילת ימי הפסח, דעדיין לא כלו יב"ח, אבל באמת א"צ לזה דהא אפילו התבשיל עצמו שנמצא בו החטה מותר בפסח הבא דבטעם לא אמרינן חו"נ.

15 - שו"ת יחוה דעת חלק א סימן כא

ומי שנהג להחמיר שלא לשרות מצה בפסח, בחושבו שכן ראוי על פי ההלכה, רשאי לבטל מנהגו בלי התרה, שהוא מנהג בטעות. אך מי שידע שמצד הדין מותר לשרות מצה בפסח, אלא שנהג כן מצד חומרא, ורצונו לבטל מנהגו,

טוב שיעשה התרה על ידי שלשה, (על שלא אמר בתחלת מנהגו שעושה כן בלי נדר). וכמו שכתב כיוצא בזה הגאון מהר"ח אבולעפייא בספר מקראי קודש (דף ר' ע"ב), שמי שנהג להחמיר לאכול בכל שבעת ימי הפסח מצה שמורה משעת קצירה, ורוצה לבטל מנהגו, צריך לעשות התרה. וכן העלה בספר נהר שלום (סל' תצ"ו, דף קמ"ח סע"ג). וכן העלה הגאון רבי יונה נבון בשו"ת נחפה בכסף חלק א' (דף קנ"ה ע"א). וכן כתב הגר"ח פלאג' בשו"ת לב חיים חלק ג' (סל' קט"ו). והגאון רבי אברהם ענתבי בספר חכמה ומוסר (דרך חקיך אות קכ"א). וראה עוד בשו"ת הר המור (סל' ל"א). ובשו"ת מילי דעזרא (סל' ו'). ובשו"ת מעין גנים (דף ע"ח ע"א) ואכמ"ל. והוא הדין לנידון שלנו.

16 - שו"ת אגרות משה חלק או"ח ג סימן סד

בענין מצה שרויה להנהיגים איסור בפסח ואם יש דין מנהג למי שנהג גם שלא לאכול אחר הפסח ר"ח שבט תשכ"ד. מע"כ ידי הנכבד מו"ה משה פארקאש שליט"א.

הנה לא מובן לי כוונתך בהשאלה אם יש לאחד מנהג מאבותיו שלא לאכול תבשיל העשוי ממצה שבא עליה מים אם הוא גם על אחר הפסח, באשר שעדיין רחוק מהימים ששואלים הלכות הפסח, שמנהג אביו היה שלא לאכול שרויה גם אחר הפסח אין מנהג כזה כלום באשר שאין בזה שום חשש דכל הטעם של אלו שנהגים שלא לאכול מצה שרויה בפסח הוא משום דאולי היה בהמצה באיזה מקום קמח שלא נילוושו בהמים וכשיבא בהמים יתחמץ כדאיתא בשע"ת בסימן ת"ס סק"י וא"כ לא שייך זה אלא בפסח ולא אחר הפסח דמותר בחמץ שנתחמץ אחר הפסח, ובשביל החשש דאם יאכל מצה שרויה בכל השנה יבא לאכול גם בפסח מכיון שמצה הוא דבר המותר גם בפסח ולא ידע טעם האיסור נמי אין לחוש כלל דעכ"פ לא שייך לאסור בכל השנה אף אם היה זה קצת טעם כיון דחמץ מותר ואין יהיה מצה שרויה חמור מחמץ ממש, וגם אין זה טעם כלל, דאף לגזירה דרבנן ממש לא גזרינן עוד גזירה וכ"ש לדבר שאין עליו שום איסור רק שיש שמחמירין דאין לגזור עוד גזירה לזו. ובלא טעם אינו בדין מנהג כי אף אם ינהוג אדם באיזה דבר היתר שלא לאכול אין מנהגו כלום, אלא דוקא כשיש בזה איזה חשש או שיש בזה ענין סיג ופרישות שאיתא ביו"ד סימן רי"ד הוא מנהג שאסור להתיר.

ואם כוונתך על מצה שרויה בפסח, והקדמת לשאול אף שעוד הוא קודם הימים ששואלין הלכות הפסח, הוא מנהג שאסור לאכול מכיון שנהג אדעתא לנהוג כן לעולם, ואף שבמצות שלנו שהם דקים טובא כמעט שליכא חשש כדאיתא שם בשע"ת שחומר זה יצא ממה שהיו נוהגין במצות עבות הרבה עיי"ש, מ"מ קצת חשש יש אולי גם עתה ולכן כיון שנהג בזה אסור לאכול מצה שרויה בפסח.

ובדבר אם יש עצה להתיר משום שיש לו צורך בזה, הנה אם בא להשתקע במקום שנוהגין היתר ואין דעתו לחזור הותר דיש לו דין המקום שנקבע ישיבתו אף לקולא, ואם לא שינה מקומו צריך להתנהג במנהג אביו ומקומו, ואם מנהג מקומו היה ג"כ להקל ורק אביו נהג להחמיר אין הבן מחוייב להתנהג אלא אם כבר התנהג גם הבן בעצמו בגדלותו אף שהיה זה ממה שהרגילו אביו ולא מצד בחירת עצמו להחמיר. אך א"כ מסתבר דיכול להתיר בשאלה אצל חכם כדן התרת נדרים מכיון שהוא מצד שנהג בעצמו. ועיין בחו"י סימן קכ"ו ובפ"ת שם סק"ה. ידידו, משה פיינשטיין.

17 - שולחן ערוך אורח חיים סימן תנג סעיף א

אלו דברים שיוצאים בהם ידי חובת מצה, בחטים ובשעורים ובכוסמין ובשבולת שועל ובשיפון, (והמנהג ליקח לכתחלה חטים, אחר"ל, אבל לא באורז ושאר מיני קטניות, וגם אינם באים לידי חימוץ ומותר לעשות מהם תבשיל. הגה: ויש אוסרים) טור והגהות מיימוני פ"ה ומרדכי פ' כל שעה. והמנהג באשכנז להחמיר, ואין לשנות מיהו פשוט דאין אוסרים בדיעבד אם נפלו תוך התבשיל. וכן מותר להדליק בשמנים הנעשים מהם, ואינן אוסרים אם נפלו לתוך התבשיל. וכן מותר להשהות מיני קטניות בבית אר"ה סל' קי"ג. ורע אקליז"א אחר"ל) ואינן אליינד"ר אינן מיני קטניות, ומותר לאכלן בפסח, כן נ"ל.

18 - משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן תנג סעיף א

אבל לא באורז - וה"ה דוחן ויליף לה בש"ס מקרא דאין יוצאין ידי חובת מצה בלילה הראשונה שהוא חובה אלא בדבר הבא לידי חימוץ ואלו אינן מחמיצין וכדמסיים לקמיה:
(ד) ושאר מיני קטניות - וטורקי שקורין אצלנו (גריקע) וקאקערוזי שקורין אצלנו (טירקישע ווייץ) ג"כ מיני קטניות הן (אחרונים):

19 - מור קציעה סימן תנ"ג

ובשעת הדחק ודאי יש להחיר גם כל הקטניות באכילה, שהרי אפי' רבינו בעה"ט שהיה אשכנזי, וכימיו כבר התחיל מנהג חומרא זו, לא השגיח בה וכתב חומרא יתרה היא ולא נהגו בה. מכלל שלא קבלוה אבותינו האשכנזים ז"ל כימיו (לכן מה שנרשם בהגה דש"ע [סעיף א'] על מוצא דין חומרא זו, הטור, משבשתא היא) ולא נתפשטה ביניהם וכמה פוסקים חושבים אותה לשטות ומנהג טעות, שא"צ אפי' חרטה והתרה. וכן מוכרח מגמרא ערוכה [פסחים קיד, ב] דלית דחש לדר' יוחנן בן נורי באורו. ורבא מהדר אסילקא וארוזא לשני תבשילין. וכל חומרות דקטניות נולדו וצמחו מאורו (עפ"ד ריב"ן) וכיון שנעקר השורש ממילא יבשו הצמחים מאליהם. ומעידני על אמ"ה זצ"ל, כמה צער נצטער אותו צדיק על זאת, כל חג המצות היה מתרעם ואומר אי איישר חילי אבטלינייה למנהג גרוע הלז שהיא חומרא דאתיא לידי קולא ונפק מנה חורבא ומכשול (תחת אשר חשבו להתרחק ממנו מרחק רב) באיסור חמץ גמור, כי מתוך שאין מיני קטניות מצויים להמון לאכול ולשבוע, צריכין לאפות לחם מצה הרבה, בפרטות העניים ומי שבני ביתו מרובים ולא יספיקו להם תבשילים הרבה לשבוע רעבונם, מוכרחים על כרחם להספיק להם מצה די לחמם לביתם וחיים לנערוותם. מתוך כך אינם נוהרים בעסה כראוי וכחובה, עושים אותה גדולה הרבה ושוהים עליה מאד. קרוב הדבר שנכשלים באיסור כרת ר"ל. גם המצות עומדים להם ביוקר ואין יד כל אדם משגת לעשותם די

הצורך לכני ביתו, ולא ימצא להם אפי' די שבעם אף בלחם חמץ כל השנה, וקטניות נמצאים בזול בלי טורח ובהתרה, ואתו לאמנועי משמחת י"ט, בסכת חומרא שאין לה טעם וריח, לכן אשרי שיאחזו צדיק דרכו, יתן אוכל למכביר ונפץ את עלולי החומרות הזרות אל הסלע.

ואף אם היה נראה גם מדעת אמ"ה זצ"ל שלא ערב אל לבו להתירו בלי הסכמת רבים, משום [פסחים נא, א] דברים (האסורים) [המותירים] ואחרים נהגו בהם איסור כו'. איברא הא ודאי ליחא דאוקמה ר"ח בכותאי א"נ בבני מדינת הים דדמו להו, א"נ היכא דשכיחי עבדי, אשכחן לזימנין דהוו מחמירי אמוראי במילי דשרו מדינא משום פריצותא דעבדי דמסרכי מילתא, ובהפקרא ניחא להו, מאי דלא שייך האידינא לגמרי גבן בני אשכנזים, דלית לן עבדי וכולן בני תורה נינהו ישראל קדושים ומחמירים על עצמם ביותר, וכל דבריהם ע"פ חכמים עושים, פשיטא דליכא למיחש למידי. אלא נראה דהוה חש להמון דבת עם שלא תלעזו עליו מדינה, למקרי ליה ב"ד שריא, אבל כשיסכימו חכמי אשכנז על ככה להפקיע חבל חומרא זו, פשיטא לית דין צריך כשש ואין כאן חשש לא משום דברים שנהגו אפי' לסייג, ולא משום שאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו עד שיהא גדול ממנו כו', דבמילתא דנפק מנה חורבא

20 - משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן תנג סעיף קטן ו'

ויש אוסרים - לא מעיקר הדין הוא אלא חומרא שהחמירו עליהם וכדמסיים לקמיה וטעם חומרא זו משום שלפעמים תבואה מעורב במיני קטניות וא"א לברר יפה ואתי לידי חמוץ כשיאפס או יבשלם ועוד שכמה פעמים טוחנים האורז ושאר מיני קטניות לקמח וכמה פעמים אופין ג"כ מהם לחם ואיכא הדיוסים ועמי הארץ טובא שלא יבחינו בין קמח זה לקמח של מיני דגן ובין פת לפת של מיני דגן ואתי לאקולי גם בפת וקמח של מיני דגן לפיכך החמירו עליהם לאסור כל פת וכל תבשיל ואפילו לבשל אורז וקטניות שלמות ג"כ אסרו משום לא פלוג ועוד דדילמא נמצא בהם גרעינין של מיני דגן וכנ"ל ועיין עוד בבה"ל:

21 - משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן תנג ס"ק ט'

תוך התבשיל - ומיירי שיש עכ"פ רוב בהיתר דאל"כ לא מיקרי תערובות כלל והוי כאוכל תבשיל מקטניות עצמה:

22 - ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן תנג סעיף א'

ויש אוסרים - עיין במ"ב הטעם. ונעתיק בזה לשון רבינו מנוח בביאורו להרמב"ם אחר שהביא איזה טעמים קלושים למנהג זה מסיים וז"ל אח"ו מצאתי כתוב שיש מין אחד הנקרא ויצא"ש והם מגרגרים של חטים שמשתנים בארץ בתבניתם וטבעם כמו הזונין ובשנה שאינה של ברכה יוצאת התבואה מדרך היושר וחוזרת זונין מלשון תזנה הארץ ובשנה גשומה חוזרת התבואה ויצא"ש וקורין אותה ויצא"ש פארמנטל"ש וע"כ אסרו כל קטניות עכ"ל שם ופירוש דבריו שיש מיני חטים שבשנה שאינה כתיקונה משתנות ונראות כמיני זרעונים וע"כ אסרו כל מיני זרעונים:

23 - שו"ת מלמד להועיל חלק א' (או"ח) סימן פז

מה שבקש הג' להודיעהו איך מנהג האשכנזים בירושלים בענין שמן שומשמין בפסח וכו' ידע מר כי בזמננו נוהגין בו גם אחינו הספרדים איסור וכן מבואר בספר מנהגים (נדפס ביחד עם ספר התקנות בירושלים בראשונה שנת תר"ב, ובשניה תרמ"ג) דף נ"ו וז"ל: שמן שומשמין רוב הת"ח אשר בירושלים אינם אוכלים אותו אבל מדליקין בו כיון דרוב ההמון אוכלים אותו ע' ברכ"י ס"ל תנ"ג ושירי ברכה שם, והרב פ"ח ס"ל תמ"ז כת' מנהגנו לבשל בפסח בשמן זית

דוקא וכו' ע"כ, וכן באמת המנהג כהיום מבלי הבדל בין עדה לעדה כדעת הב"ח ז"ל. ונהירטא כי זה לפני שנים עלה בדעת החכמים להתיר שמן שומשמן בפסח ולבסוף הדרו בהם כי חששו לחששת הפ"ח ז"ל בסיל תנ"ג סעיף א'.

24 - שו"ת מנחת יצחק חלק ג סימן קלח

ב וע"ד שמן הנעשה מזרע צמר - גפן (קאטאנסיד - אוילן) /שמן כותנה/ לפסח, האם יש בזה משום שמן קטניות, כי לא מצא מזה כלום בפוסקים, והאם יש לי איזה ידיעה מהנסיון מגמרא או סברא.
הנה אין לי ידיעה מוקדמת בזה, ולכאורה לפי מה שהביא במעדני שמואל (סימן קי"ז אות כ"ה) מכמה גדולי האחרונים, וביותר מדברי ש"ע הר"ש (סיל תנ"ג סעי' ד'), שכתב דלא נהגו איסור, אלא במיני קטניות, אבל מיני זרעים וכו' וכיוצא בהם משאר זרעוני גינה, אין נוהגין בהם איסור חוץ מן החרדל וכו' וכן כל מיני ירקות, אין מחמירים הואיל ואינן דומין לדגן ע"כ, ה"ל נראה בפשוט להקל בזרע צמר גפן, אחרי הבדיקה היטב, שלא יהי מעורב בהם א' מחמשת המינים, וכמ"ש בט"ז (שם /או"ח סיל תנ"ג/ סק"א), משום דהרי מבוואר ברמב"ם (הלכות כלאים פ"ה ה"ט), הקנבוס והקנרס וצמר גפן, הרי הם כשאר מיני ירקות ומקדשין בכרם עכ"ל, ומה שכתב כשאר מיני ירקות, כוונתו לחלוקי הזרעונים שהניח (שם) /הלכות כלאים/ פ"א הלכה ח' ט'), דנחלקין לשלשה חלקים, הא' הנקרא תבואה, והב' הנקרא קטנית, והג' הנקרא זרעוני גינה, ויש מהם הנקראים מיני זרעים, ויש הנקראים מיני ירקות עיי"ש, ואם כן הרי צמר גפן, מפורש, שהוי בכלל מיני ירקות ולא בכלל קטניות, אבל לפי ענ"ד עדיין לא ברירא לן דבר זה ..

ואם כנים דברינו הנ"ל, הרי אין לחלק בין זרע קנבוס, לזרע צמר גפן, דערכם שוים להדדי, והנה נודע דעיקר חומרת שמן קטניות, הוכיח החי"א = החי"אדם = (בנשמת אדם שאלה ל"ב בה' פירות יבשים וקטניות), מהא דאיתא בתה"ד (סיל ק"ב), שכתב דמותר להנות משמן זרע פשתן ושומשומין וזרע קנבוס, דמשמע אבל באכילה אסור עיי"ש, הרי כתב בפירוש לאסור בשמן מזרע קנבוס, וגם בתשו' מהר"ל (סיל כ"ה), ראיתי שכתב בזה"ל, וזרע קנבוס, הר"מ מערזבוק התיר כמון, אמנם לפי הסמ"ק נראה לאסור כל דמידגן כמו חרדל וקטניות כדמפורש שם, אף כי אין צריך לזיחר מן השמן מלהדליק עכ"ל, ורצונו לומר אבל באכילה אסור, ובה נראה דזרע צמר גפן לא עדיף מזה, דיש להם ערך אחד כנ"ל, וגם ראיתי בתשו' זכרון יהודא (או"ח סיל קל"ט), שכתב ששמע דמנהג ישראל לאסור כל השמנים מזרעונים, והטעם דעכ"פ צריכים בירור מתערובות מיני תבואה וכנ"ל, ומי יכול להשגיח על זה עיי"ש, כתבתי כל זה רק להעיר, (אשוב כתב לי הרה"ג הנ"ל להצדיק דבריי, שאין חילוק בין שמן מזרע קנבוס ובין שמן מזרע צמר גפן).

25 - שו"ת אגרות משה חלק או"ח ג סימן סג

בענין פינאטא אם יש בו חשש איסור מנהג קטנית כ"ד אדר תשכ"ו. מע"כ ידידי מהר"ר יעקב גאלדמאן שליט"א.

הנה בדבר הפינאטא שכתבתי שבהרבה מקומות אכלו אותם בפסח וכתר"ה תמה בטעם הדבר משום ששמע שעושין ממנו באיזה מקום גם קמח וגם שמע שנרעין בשדות כשאר קטניות, אבל ידע כתר"ה שאין זה ענין כלל, שכל הדברים העושין מהם קמח נאסרו ממנהג זה, דאין לך דבר העושין ממנו קמח כתפוחי אדמה לא רק במדינה זו אלא גם ביוראפ במקומותינו וגם בדורות הקודמים ומעולם לא חשו לאסור זה. וכן הטעם שמיני חטים מתערבין בהם שכתב הטור נמי אינו כלל שכל המינים שיש לחוש למיני חטים ושעורים שיתערבו נהגו לאסור, דהא עניס וקימעל שמתערבין בהן מיני חטים ושעורים כמפורש בט"ז סק"א ובמג"א סק"ג וגם איתא שם דקשה לבדוקם ובח"י סק"ט כתב שלא יסמוך על בדיקת נשים וקטנים מצד קושי הבדיקה, ומ"מ לא אסרום כמפורש ברמ"א, וחרדל כתב הרמ"א בסימן תס"ד שנוהגין לאסור דהוי כמיני קטניות אף שאין בו הטעמים. ולכן אין לנו בדבר אלא מה שמפורש שנהגו לאסור וכן מה שידוע ומפורסם. וגם יש ליתן טעם דדין מה שנאסר במנהג הא אין זה דבר הנאסר בקבוץ חכמים, אלא שהנהיגו את העם להחמיר שלא לאכול מינים אלו שהיה מצוי לאוכלם מפני הטעמים דחשש מיני דגן שנתערבו שקשה לבדוק ומפני שעושין קמחים, אבל כיון שלא תיקנו בקבוץ חכמים לאכול דברים שיש חשש שיתערב בהן מיני דגן ודברים שעושין מהם קמח, אלא שהנהיגו שלא לאכול איזה מינים לא נאסרו אלא המינים שהנהיגו ולא שאר מינים שלא הנהיגו מפני שלא היו מצויין אז, שלכן תפוחי אדמה שלא היו מצויין אז כידוע ולא הנהיגו ממילא לאוסרם אינם בכלל האיסור דאלו מינים שנהגו לאסור אף שיש אותן הטעם ממש דאין למילף ממנהג לאסור גם דבר שלא נהגו לאסור, וכשנתרבו תפוחי אדמה במדינותינו לא רצו חכמי הדור להנהיג לאוסרן, אולי מפני הצורך, ואולי מפני שהטעמים קלושים, עיין בב"ר ר"ס תנ"ג, שהר"י קרא לזה מנהג שטות, וגם משמע שהר"ר יחיאל ושאר גדולים היו נוהגין בהם היתר אף במקום שנהגו איסור דהרי ע"ז כתב וקשה הדבר להתיר כיון שאחרים נהגו בהם איסור, לכן חכמי הדורות האחרונים לא רצו להוסיף לאסור עוד המינים שניתוספו

אח"כ רק שא"א להתיר מה שכבר נהגו לאיסור. וכן בעניס וקימעל אפשר לא היו מתחלה רגילים לזורעם במקום שזרעו מיני דגן ולא היה טעם להנהיג איסור ולכן אף אח"כ שהתחילו לזורעם במקום שזרעו מיני דגן שלכן צריכים בדיקה לא רצו לאוסרם שוב. ולכן גם הפינאטס לא אסרו בהרבה מקומות עוד מכ"ש. ובמקום שליכא מנהג אין לאסור כי בדברים כאלו אין להחמיר כדאיתא בח"י. ולאלו שיש להם מנהג ביחוד שלא לאכול פינאט אסור גם בפינאט אבל מספק אין לאסור. ולכן שייך שיתן הכשר שלא נתערב שם חמץ ויאכלו אלו שלא נהגו בזה איסור. וכן ראיתי שנותנים הכשר על פינאט אויל מהאי טעמא. ידידו, משה פיינשטיין.

26 - שו"ת יחוה דעת חלק א סימן ט

שאלה: מה הדין בנוגע לאורז וקטניות בפסח, והאם על כל פנים יש להתיר להאכיל מהם בפסח לתינוקות שלא הגיעו למצוות? ... וראה עוד במה שכתבתי בספר חזון עובדיה ח"ב (עמוד נ"ד). ולכן אין לאחינו האשכנזים לשנות ממנהגם שנהגו להחמיר מקדמת דנא להמנע מאכילת אורז וקטניות בפסח. ונהרא נהרא ופשטיה. + והן עתה פשט המנהג אצל רוב עדות המזרח להתיר האורז ע"י בדיקה יפה ג' פעמים. וכן העיד הרה"ג ר' אהרן בן שמעון בספר שער המפקד (נהר פקוד דף ע"ה ע"א), שמרבית העם פה ירושלים ת"ו, מבני ארם צובה דמשק וסוריה ומצרים, נוהגים היתר באכילת האורז בפסח, ולא זזו מחבבו ולא בדילי אינשי מיניה, ואין פוצה פה ומצפצף ע"כ. וכן הקטניות המנהג פשוט אצלנו להתירם בבישול ובאכילה בפסח, ואפילו השרידיים אשר ה' קורא, מיראי ה' וחושבי שמו, נוהגים היתר בקטניות בפסח. וכן כתב הרה"ג ר' עמרם אבורביע ז"ל בספר נתיבי עם (ס' תנ"ג). והנהגים להחמיר באורז וקטניות, והם מבני עדות המזרח, יכולים לבטל מנהגם ע"י התרה, וכמו שפסקו הפרי חדש... ובדבר אם מותר לאחינו האשכנזים שנהגו איסור באכילת אורז וקטניות בפסח, להאכיל מהם את הילדים שלא הגיעו למצוות, הנה בגמרא (במות קל"ד ע"א) למדנו מרבינו הפסוק אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם, להזהיר גדולים על הקטנים, שאסור להאכיל התינוקות דבר איסור. וחלקו הראשונים אם הדין הזה נוהג גם במאכל האסור מדברי סופרים, שהרמב"ם (בפרק י"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה כ"ז) כתב, שאפילו דבר האסור מדברי סופרים אסור להאכיל בידים את התינוקות. והרשב"א בתשובה ח"א (ס' צ"ב) סובר שאיסור דרבנן מותר להאכיל לתינוק. וכ"כ הר"ן (שבת קכ"א ע"א). וכן דעת רבינו ישעיה מטראני (שבת קל"ט ע"א) ע"ש. ומרן השלחן ערוך א"ח (ס' שמ"ג) פסק לאסור כדעת הרמב"ם. (וע' בתשובת ר' עקיבא איגר ס' ט"ו, ובמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ג חיר"ד ס' ג' ואכמ"ל). אולם דבר שאין איסורו אפילו מדברי סופרים, אלא רק מכח מנהג לגדר וסייג, כמו איסור אורז וקטניות בפסח, נראה שאין מקום לאסור להאכילו לתינוקות שלא הגיעו למצוות, וכיצא בזה כתב בשו"ת שם אריה (חלק אבן העזר סוף ס' צ"ה), שאף למ"ש הרמ"א בהג"ה (א"ח ס' תס"ז סעיף ה') שהמנהג שלא לאכול פירות יבשים בפסח, שיש לחוש שמא נתנו אותם לייבשם בתנור שאפו בו חמץ. מכל מקום לכל הדעות ראויים הם לקטנים, כיון שמנהגם זה הוא רק חומרא בעלמא ע"ש. וכ"כ בשו"ת קול מבשר (ס' ע"ח) ע"ש. גם בשו"ת אגודת אזור (מדברי) ס' י"ב) כתב, שאפילו הרמב"ם שאסור להאכיל לתינוק דבר האסור מדברי סופרים, מודה שבאיסור שאין לו עיקר מן התורה כגון בישולי גוים מותר להאכילו בידים. ואין בזה איסור כלל ע"ש. וכן הובא בשדי חמד (אסיפת דינים מערכת בישולי גוים אות ט"ו). והדבר ברור שהמנהג שנהגו להמנע מאכילת אורז וקטניות בפסח, לא עדיף מאיסור בישולי גוים, שהרי כתב הרמ"א בהג"ה (א"ח / ס' תנ"ג), שאף למנהגם אם נפלו בתוך התבשיל אין אוסרים בדיעבד, והסכימו האחרונים שיש להתיר אפילו אין ס' כנגדם. וכמ"ש החק יעקב והאליה רבה שם. וכן הסכים בשו"ת זרע אמת ח"ג (ס' מ"ח), ומטעם שאין מנהג זה אלא לזהירות וחומרא בעלמא. ולכן דן הזרע אמת שם להתיר לבשל בכלים שנתבשל בהם אורז או מיני קטניות, עש"ב. (וע' בקף החיים ס' תנ"ג ס"ק כ"ז). ואילו באיסור בישולי גוים נפסק בשלחן ערוך י"ד (סוף ס' ק"ג) שהכלים שנתבשל בהם בישולי גוים צריכים הכשר. (ועיין בנימוקי יוסף יבמות פ"ב ע"א). ולכן נראה שמותר לתת לתינוקות בפסח אורז או קטניות מבושלים, כשהם צריכים לכך. ולכתחילה יש לייחד כלים מיוחדים לצורך זה, כדי שלא ישתמשו בכלים ההם עצמם לצורך אנשים גדולים.

27 - שו"ת אגרות משה חלק א"ח א סימן קנח

באיש ואשה שהם ממדינות חלוקות איך ינהגו במנהגים החלוקים ט"ו תמוז תשט"ו. מע"כ ידידי הרב הנכבד מהר"ד יעקב מיכאל דזיקאבס שליט"א.

הנה איש ואשה שהם ממדינות חלוקות אשר כל מדינה יש לה מנהגים חלוקים נגד מדינה האחרת להחמיר ולהקל ונישאו זה לזו בנוא יארק שהמנהגים עדיין חלוקים מדין שני בתי דינים בעיר אחת, איך יתנהגו אם ישאר כל אחד במנהג מדינתו או שיהיו שניהם שוים להחמיר כחומרות שתי המדינות או האשה צריכה להתנהג כמנהג הבעל או

הבעל כמנהג האשה.

הנכון לע"ד דהאשה צריכה להתנהג כמנהג הבעל בין לחומרא בין לקולא. דהא דין מנהג בהולך ממקום למקום כשאין דעתו לחזור למקומו הראשון נוהג כמנהג המקום שבא לשם בין לקולא בין לחומרא כמפורש ביר"ד סי' רל"ד. והוא מגמ' דחולין דף י"ח דמסיק רב אשי דר' זירא שאכל כשסליק לא"י מוגרמת דרב ושמאל משום דר"ז אין דעתו לחזור הוה. ולהמג"א /או"ח/ בס"ח תס"ח סק"ט סובר שגם הרמב"ם סובר כן. אך אף להש"ך יו"ד שם /רל"ד/ סק"ח שלהרמב"ם אף באין דעתו לחזור נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם מסיק שלהלכה הוא כהרא"ש והר"ן פסחים דף נ"א שבאין דעתו לחזור נוהג גם להקל כמקום שבא לשם וכן פסק גם החק יעקב בסק"ט. וכן פסק במ"ב ס"ק י"ט ועיי"ש בבאור הלכה.

והנה באשה לאחר נישואה שנחשבת בכל מקום נכנסה לרשות הבעל, הוא משום שמקומה להיות אצל הבעל מדאורייתא שזוהו עיקר הנישואין שנמסרה להבעל להיות בביתו כדאיתא בכתובות דף מ"ח והוא מטעם דדין נשואה הוא שתהיה בבית הבעל והוא מדאורייתא, שלכן איתא בקידושין דף ל' שאשה אין סיפק בידה לקיים מצות כבוד אב ואם מפני שרשות אחרים עליה שלכאורה תמוה טובא הא שעבוד מלאכה דאשה לבעלה הוא רק מדרבנן ואין אמר זה על הקרא דנאמר איש, ועיין בתר"י כתובות דף ל"ט שדחו בזה פ"י ר"י שהוכיח מזה דאין סיפק בידה שנישואין מוציאין מרשות אב הא מדרבנן הוא, אלא צריך לומר משום דאף שמן התורה ליכא דין שעבוד מלאכה על האשה מ"מ איכא דין על האשה שתהיה אצל בעלה שזוהו עיקר נישואין וא"כ אין סיפק בידה לילך אצל אביה להאכילו ולהשקותו ולעשות כל עניני כבוד. ומה שכתב בש"ע יו"ד סי' ר"מ סעי' ל"ז שהאשה אין בידה לעשות שהיא משועבדת לבעלה צריך לפרש שאין הכוונה דמשועבדת למלאכה דהא אף מדאורייתא היתה פטורה אלא שמשועבדת לבעלה להיות בביתו וכלשון הקרא ואם בית אישה נדרה ובגירושין נאמר ושלחה מביתו ובפרשת בכורים קורא אותה ולביתך כמפורש בגיטין דף מ"ז והוא משום דהיא צריכה להיות בביתו דבעל.

ולכן בהנישואין אין לך הולכת ממקום למקום גדול מזו. והוא אדעתא שלא לחזור בהכרח שאין יכולה אף לחזור בה ואם במחשבה בעלמא שלא לחזור נעשה בדיני המקום שבא לשם כ"ש באשה שניסת שהוא במעשה שאין בידה לחזור שיש לה להיות בדיני המקום שהלכה לשם. ולכן אם יש חלוקי מנהגים בין בית אביה לבית בעלה יש לה לנהוג כמנהג בית בעלה בין לקולא בין לחומרא.

28 - הליכות ביתה סימן י"ח סעיף י"ב

יב. אשה מעדות המזרח הנשואה לבעל מערות אשכנז אסורה לאכול קטניות (וי), ואם אין בעלה מקפיד על כך רשאית לנהוג בהיתר וכמנהגה קודם נשואיה (וי).

(גד"*) שמעתי מדודי הגרש"ז שליט"א, דההולך ממקום למקום חייב לנהוג כמנהג המקום מתחת עצם היותו במקום זה שהמקום גורם לזה, אבל באשה עיקר הטעם שמשועבדת לבעלה וצריכה לנהוג כמוהו ואם הוא אינו מקפיד אינה צריכה לחתומה. [ולפי"ז גם אשה שנהגה כבעלה באיסור קטניות מימ לאתר קטירתו יכולה לחזור למנהג אבותיה, וכן בשאר חומרות שנתנה בעור בעלה עמה].

29 - שערי תשובה על שולחן ערוך אורח חיים סימן תנג סעיף א

קטניות... וע' בקונטרס הנ"ל שגדול אחד היה מחמ"א אף בקאפ"י אע"ג דודאי פרי עץ הוא נראה שרוצה להחמיר לפי שהחמון לא ידעו מה הוא וידמו שהוא ג"כ מין קטניות ויתירו הכל ויפרצו גדר הראשונים ומ"מ אף במקומות שקיבלו חומרא זה בקאפ"י גם כן אם חרכו קודם הפסח יש להקל וכמ"ש בשבו"י ח"ב סי' ה' ודלא כהחך יוסף עכ"ד ובמקומות אלו נוהגים היתר פשוט בקאפ"י ואף על פי כן זריזין מקדימין לחרוך הקאפ"י קודם פסח וגם לעיין קודם שקונים אותם לברר משם תערובות אורז ושאר מינים להיות נקיה מכל משום חומרא דפסח וברכת טוב תבא עליה' וע' בשבו"י שם שכתב בטי"א שמעתי שרבים פורשים לפי שיש חשש רמאות שמשתמשין בטי"א ואח"כ חוזרים ומייבשים אותם למכור ושמה נשתמש תחלה עם חמץ וכן שמעתי משלימים וכן רבים לכן שומר נפשו ירחק מהם כי בפסח צריך הרחקה טפי כו' ע"ש ומ"מ נראה שאין לחוש לכלים שנתבשל בהם טי"א או נשפך מהטי"א לתוך המאכל ויש נוהגין היתר בטי"א שבאה מן התגרים אשר במדינות גידולם וגם הבקאים מעידים שהוא כשר לפסח על ידי שמכירים במראה וטעם וריח שיש הבדל בין טי"א שנתבשלה ונתייבשה לבין הטי"א הבאה כדרך גדילתה ולא שלט בה אור לבשלה כלל: